

Recenze

Claus Dahm–Uwe Lobbedey–Gerd Weisgerber, *Der Altenberg. Bergwerk und Siedlung aus dem 13. Jahrhundert im Siegerland*. Denkmalpflege und Forschung in Westfalen, Bd. 34 (2 Bände), Bonn 1998.

Středověká těžba drahých kovů, dříve známá především z písemných pramenů, se v posledních desetiletích stala ve střední Evropě významným předmětem archeologických výzkumů. První velké a komplexní výzkumy takto zaměřené začaly na Altenbergu u Müsen. Nejdříve, od roku 1963, zde pracovali laičtí archeologové a potom až do roku 1980 v nich pokračoval Zemský památkový úřad Westfalen-Lippe a Německé hornické muzeum v Bochumi. Po publikaci četných předběžných zpráv vyšlo nyní celkové vyhodnocení výsledků výzkumů ve dvou bohatě vyobrazenými vypravených dílech, které kromě prací tří hlavních autorů obsahují příspěvky dalších specialistů. Žádný montánní historik se bez této publikace neobejde, ale i pro výzkum života ve středověku (např. stavba domů, řemeslo, keramika), bude tato publikace důležitá.

Altenberg je horský hřbet mezi Müsen (obec Hilchenbach) a Littfeld (obec Kreuztal) na němž se nacházejí pozůstatky hornické činnosti i sídliště, dobře srovnatelné se zaniklým hornickým městem na Treppenhaueru u Frankenbergu (Sasko). V prvním díle je po úvodu, dějinách výzkumu a topografii podrobná zpráva o objevené situaci. U domů se jednalo jako o nadzemní tak i zahloubené stavby. Zahloubené stavby byly obezděny a jsou označeny jako sklepy. Zůstává přitom otevřeno zda tyto stavby měly patro, nebo se jednalo o objekty, které odpovídají v Čechách a na Moravě často se vyskytujícím lokačním zemnicím.

Vedle výzkumu sídliště jsou velmi zajímavé výsledky výzkumy hornických poloh (pink) u nichž se podařilo získat poznatky o budování šachet v 13. stol.

Druhý díl pojednává o nálezích z Altenbergu. Na prvním místě stojí samozřejmě keramika, která je rozdělena do šestnácti skupin. Ukazuje se, že při jednom výpalu ve středověké keramické peci, která není srovnatelná s moderní elektrickou pecí, vznikaly nádoby velmi rozdílné barvy a tvrdosti. Práce obsahuje pojednání o kovových nálezích (barevné kovy, železo, rudy, struska), dřevu (především dřevěné uhlíky), textilu, kožených výrobcích, kameni (kamenné podložky i otloukače, mlýnský kámen, brousky) a skle. Pro archeology jsou velmi dobře využitelná vyobrazení (kresbná i fotografická), která ve velké míře umožňují studium analogií.

WOLFGANG SCHWABENICKY

Adriaan von Müller–Klara von Müller–Muči (Hrsg.), *Neue Forschungsergebnisse vom Burgwall in Berlin-Spandau*. Berliner Beiträge zu Vor- und Frühgeschichte. Neue Folge, Band 9. Archäologisch-historische Forschungen in Spandau. Band 5. A4 220 stran, Berlin 1999.

Slovanské hradisko v Berlíně-Špandavě patří k málo lokalitám, jejichž archeologický výzkum je tak důkladně a systematicky zpracováván a publikován. K dosavadním čtyřem svazkům přibyl v roce 1999 již svazek pátý. Jsou v něm publikovány kromě nálezů archeologických zejména výsledky přírodovědných disciplín, zejména dendrochronologie, botaniky, mineralogie a analýzy kovových předmětů.

Úvodní příspěvek 5. svazku je od vedoucí výzkumu K. von Müller-Mučí. Obsahuje nálezovou zprávu o výsledcích výzkumu v letech 1991/1992 na parcele 23. K pozoruhodným objevům na této parcele patří nálezy řady dřevěných pilířů, jež byly součástí mostní konstrukce, datovaných na základě dendrochronologie k roku 1107/1108. K dalším nálezům v prostoru mostu patří kožené boty, pozlacené ostruhy a dvě pozlacené přezky. Tvar bot odpovídá nálezům ze skandinávského prostředí.

Zbraně a výstroj jezdce zpracoval iniciátor a dlouholetý vedoucí výzkumu slovanského hradiska ve Špandavě, Adriaan von Müller. Hodnota tohoto zpracování spočívá především ve spolehlivém datování jednotlivých artefaktů. Ze zbraní jsou v nálezích zastoupeny: kopí, šipky, sečné zbraně a sekery. Z výstroje jezdce se jedná o puklice štítů, ostruhy, z výstroje koně uzdy a podkovy. Soubor šipek ze špandavského hradiska srovnává A. von Müller i se středoevropským prostředím podle klasifikace A. Ruttkaye. Tak např. listovitá šipka s tulejkou je v nálezích ze Špandavy nejstarší, tj. s datací do 8. až začátku 9. století. Nejstarší výskyt šipky s háčky je v 10. století. Tento typ je v nálezích i z dalších stoletích, tj. v 11. až 12.

V rámci interdisciplinární spolupráce zaujímá důležité místo dendrochronologie. Datování dřev – a to dubu a borovice, zpracoval K. U. Heussner. Dřevo však nebyla k dispozici ze všech fází, což platí pro fáze nejstarší 1. a 2. Nejstarší dřeva jsou datována k rokům 913 a 920 a nejmladší k roku 1162. Ve druhé polovině 12. století již hrad přestával plnit svoji funkci, neboť nový hrad byl budován v místech dnešní citadely. Nejstarší dřeva z tohoto místa jsou datována rokem 1197.

Další příspěvek od F. Eschera reaguje na nálezy bojových předmětů a konfrontuje je s politickými událostmi na začátku 12. století. Uvažuje o útoku bojovníků z Pobaltí.

Nálezy pozlacených předmětů podrobil analýze K. Anheuser. Na základě spektrální analýzy bylo zjištěno, že pozlacené ostruhy ze špandavského hradiska jsou nejstarším dokladem zlacení železa pomocí ohně (tzv. Feuervergoldung).

Velmi podrobného zpracování se dostalo 305 nožům, které byly získány v průběhu celého výzkumu. Autorem tohoto příspěvku je H. Westphal.

K vzácným nálezům patří závaží a části vah. Vyhodnocení tohoto souboru bylo svěřeno H. Steuerovi. Celkový počet závaží činí 25 kusů a části vah byly 4 kusy. Závaží byla v užívání od druhé poloviny 10. století, ale nejvíce nálezů spadá do období konce 11. a začátku 12. století. Z tohoto časového období pochází z hradiska i nejvíce mincí. H. Steuer soudí, že závaží musela být v užívání mnohem více a poukazuje přitom na množství závaží nalezených v Haitzhabu nebo v Birce. Domnívá se, že příčinou malého počtu ve Špandavě je nedostatek v proplavování zeminy.

H. J. Bausch je autorem dvou příspěvků. V prvním se zabývá hodnocením 32 perel a ve druhém mineralogicko-petrografickým rozбором brousek a žernovů.

Pro rekonstrukci přírodního prostředí v době existence hradiska ve Špandavě bylo využito pylových analýz. Autorem zpracování této problematiky je A. Brande. Z obilovin bylo zjištěno pšenice, žito, pšenice. Svědectvím o obdělávání půdy v okolí hradiska byl nález dřevěného háku. Rozbor sedimentů spolu s pylovými analýzami jsou významným přínosem k rekonstrukci krajiny.

Keramikou z výplně příkopu na parcele 23 pracovala H. Kohtz. Ve většině případů se jedná o novověkou keramikou 16. a 17. století.

Spolu s keramikou byly v příkopu i předměty ze skla. Jejich nálezy zpracoval F. A. Dreier. Tvarově jsou v souboru zastoupeny většinou láhve a poháry ze 17. století.

Na závěr pátého svazku je připojena studie J. Pohla, která se zabývá vývojem Špandavy po zániku slovanského hradiska až do začátku 19. století.

Historické vyhodnocení výzkumu potvrdilo, že Špandava (Berlin-Spandau) zaujímala důležité postavení v rámci dálkového evropského obchodu.

VLADIMÍR NEKUDA